حەمیدە فەنـــدی، شیعــر و شۆڕش. یاسین برایم

(65) ساڵ بەر لە ئەمڕۆ، شیعرێك لە گۆڤاری هەتاو، لە ژێرناوی (میرم با بەس بێ1)، بە قەڵەمی گەنجێكی برادۆستی بە ناوی (حەمید حوسێن مەلا سیدەكانی2) بڵاوكراوەتەوە. شیعرەكە (16) دێڕە. ڕەنگە ئەم شیعرە لە خەیاڵ و زمانی كەسمان نەبێت و شیعرێكە و لەنێو گۆڤارێكی كوردی بە تاقانەیی ماوەتەوە. بە كوردییەكی جوان و ڕەوان نووسراوە، سادە وەك دڵی ئەو مرۆڤە. لەنێونیشانی شیعرەكە ئەمە دیارە، ئاڕاستەی میر (پاشا و گەورەی وڵات) كراوە. وەك نزایەكە و داواكارییەكە لە شێوەی شیرەت، تێیدا باس لە زوڵم و گرتن و كوشتن و تاوان و چەوساندنەوەی میللەتی كوردی هەژار دەكات. لە ڕێگەی پەیڤەوە، دیوێكی ناشیرینی دەسەڵاتی ئەو سەردەمە دەخاتە ڕوو. شیعرەكە چەند هەفتەیەك پاش ڕووخانی ڕژێمی پاشایەتی نووسراوە. بەشی زۆری شاعیرانی ئەوكات شیعریان بۆ ئەو ڕۆژە نووسیوە و هەستی خۆیان دەربڕیوە. بە نەمانی ڕژیمی پاشایەتی و هەڵهاتنی خۆری ئازادیی (عەبدولكەریم قاسم)یان لە قەڵەم داوە. ئەو شیعرەش ڕەنگدانەوەی ئەو ڕووداوە ڕەشەیە، كە تێیدا كۆتایی بە ڕژێمی پاشایاتی دێت. بیری زۆربەیان وابوو ئیدی لەمەودوا، وڵات بەرەو خۆشی و ئازادی و ئارامی و یەكسانی و كەشوهەوایەكی سیاسی و كاتی بەدەست دەهێت و خەڵكی عێراق دەحەسێتەوە؛ وەلێ دەسەڵاتی دوای ئەویش، لەسەر هەمان ڕێچكەی جاران ڕۆیشت و بگرە ڕەشتر و خوێناویتر و ماڵوێرانیتر دەرچوو. لەم شیعرە گلەیی دەكرێ و ڕەخنە دەگرێ لە (بەگ)ێكی نەخوێندەوار، دەبێتە ئەندامی پەڕلەمانی عێراق، ڕەنگە ئەم بەگە هەركوردی خۆمان و دەڤەری خاوەن شیعرەكە بێ. لە دوای دروستبوونی دەوڵەتی عێراق، بەشی زۆری كەسانی دەستڕۆیشتوو و ئاغا و بەگ و شێخ و سەرۆك خێل و عەشیرەت، دەكرانە ئەندامی پەڕلەمان. ئەم دیاردە و كولتوورە ناشیرین و نەخوازراوە، لەسەردەمی ئێستەش برەوەی هەیە. لەم شیعرە سێ كەسی دەسەڵاتدار ناویان هاتووە. كەسێك وەك مەلیك، مەبەستی مەلیك فەیسەڵی دووەمە3. پاشایەكی بچكۆلە و نەزان و ساویلكە و بێدەسەڵات. (وەسی4)، خاڵی پاشا و (نووری سەعید5)ی سەرۆكوەزیرانی ئەوكاتەی ڕژێمی عێراق. ڕەخنەی توندیان لێ دەگرێت و لەكاتێكدا ئەو سێ كەسە لە ژیان نەماوون. شیعرێكی سادەیە و هی گەنجێكی كوردپەروەرە، بوێرانە دەئاخڤێ و حەقگۆ و ڕاست و جوان و پڕ هەڵوێست. دواتر دەچێتە بەرەی گەلە

چەوساوەکەی و بە (قەڵەم و تفەنگ) و سەنگەر لە دژی زوڵم و داگیرکاری و ناحەزانی کورد دەگرێت، تا دەمرێت ئەم سەنگەرە جوان و پیرۆزە چۆڵ ناکات و بگرە پیرۆزتر و پتەوتریش دەکات، تا چۆك بە دوژمنان دادەنێت. ڕاستییەکەی. هەڵوێستی جوانی ئەم شیعرە لە کار و کردەوەی ئەو مرۆڤە ڕەنگیداوەتەوە. تا ژینئاوایی، لەبەرەی گەلە چەوساوەکەی دەبێت. ئەو نەبوو بە شاعیر و خاوەنی دیوان. نەبوو بە شاعیری ڕژێم و دەسەڵاتداران و دەربار و دیوانی ئەوان گەرم بکات. ئەو ڕاستگۆ بووە لە گەڵ خودی خۆی، کە نەیتوانیوە ئەسپی خۆی لە مەیدانی شیعر تاوبدات، وازی هێناوە. چیدیکەی نەنوسیووە و چ ڕستە و وشە و دێڕە شیعرێکی ئەو، ناچێتە نێو چ گۆڤار و ڕۆژنامەیێك. لە چ کۆڕێك شیعر ناخوێنێتەوە و کەس بە شاعیر نایناسێت و هەر ئەم شیعرەی لە گۆڤاری هەتاو بەرچاو دەکەوێت، بەهرە و ئیلهام و هەتاوی شیعری ئەویش بۆ هەمیشە ئاوا دەبێت.

" من لە نێزیکەوە ئاگاداری ژیان و کار و چالاکییەکانی ئەوم، بەس ئەو شیعرەیەی نووسیوە و چ شیعرێکی دیکەی نییە، ئەوکات من لە پۆلی یەکەمی ناوەندی بووم لە ڕواندز لە ساڵەکانی 1959 و 1961، پێشتر ئەویش لە ڕواندز بوو و شیعرەکەشم خوێندووتەوە و منیش ئەوکات شیعرم دەنووسی و ئیستاش هەمە، بەس لەگەڵ هەڵگیرسانی شۆڕشی ئەیلوول، مامۆستا بووە پێشمەرگە و چ شیعر و نووسین و شتی دیکەی نییە و دابڕا و چووە شاخ، بەس کەسێکی ڕۆشنبیر و شارەزا و فەرماندەیێکی لێهاتوو و ئازا بوو ئەوە لای خەڵك ئاشکرایە.6"
ئەو مامۆستا کوێستانییەی نەبوو بە شاعیر، وەلێ بووە نموونەیێکی جوان، شۆڕشگێڕێکی بوێر و ناسراو و پڕ سەروەریی و بەرخودانی مەزن. بۆ بەدەستهێنانی ماف و ئازادی و داد و یەکسانی، بەرگری لە خاکە ژێردەستەو میللەتە چەوساوەکەی دەکات. ژیانێکی سادە و خاکیی و بەهادار هەڵدەبژێرێت. لە شۆڕشدا، وەکوو شۆڕشگێڕێك و پەروەردەکاریکی پر هەڵوێست و دڵسۆز و نەوەیێکی چاونەترس و سەربڵند وەك هەڵگورد پەروەردە دەکات. فەرماندەیێك دەبێتە ڕێچکەشکێن بۆ خەبات و قوربانیی و بەدەسهێنانی ئازادی و ڕزگاری و مافە ڕەواکانی گەلی کورد.
شیعرەکە، بۆ جوانی یار و خۆشەویستی و ژوان نییە. بۆ نیشتیمانیکە، ئەو وەك ئاشقێکی وەفادار، لە پێناوی قوربانیی دەدات. ئەو دەبێتە هۆگری شاخ و لووتکە و بەرد و کانیاو و ئەشکەوت و گرد و نهالەکان، دەیکاتە ژوانی هەمیشەیی. ئەشق لە پێناو نیشتمان و ئازادی. وەك هێمن هاواردەکا:
ئاشقی چاوی کەژاڵ و گەردەنی پڕ خاڵ نیم

ئاشقى كێو و تەلان و بەندەن و بەردم ئەمن7
ئاشقى نانە ڕەقە و ش□ش□كى ماندوو و هەواى ئازادى و هەڵۆى لووتكەكان دەبێت و باوەشى گەرمى نيشتمان بەرنادات. ئەو نەبوو بە شاعير، بوو بە شۆڕشگێرێك لە چەشنى گيڤارا.

میرم با بەس بێ كـــــــــــاری زۆرداری
كردەوەی پیس و ئیـــــــــــشی بەدكاری
بەسە واز بێنە لە پیـــــــــــــــاوی هەژار
ڕەش و ڕووت مەبە بۆ سوخرەو بێگار
نەماوە دەوری كوشـــــــــــــتن و برین
ڕێگری و چەتە یاخۆ مـــــــــاڵ دزین
بەسە واز بێنە تۆ لە خـــــــــوێن مژی
پیاوت مەنێرە، گا جـــــــــووت بكوژی
گەر تۆ ئیـــــــسلامی بەخۆت دەڵێی میر
چۆن هێرش ئەبەی بۆمـــــــــاڵی فەقیر
گەر پیاوی چاكـــــــــــــی خاوەنی ئایین
چۆن حەق وەرئەگرێ تۆ لە مێش هەنگوین
بەگم لە پیشەت بەســــــــــە وەرە خوار
تۆش ڕووخای ئەمجا لەگەڵ ئیستعمار
ئەو ڕۆژە شكا، پــــــــشتی ئێوەی بەگ
نوری و وەسیان ڕاكێشا وەك سەگ
جارێكی دیكە تۆ بە چــــــــــــــــاوانت
نابینیتەوە جێگەی جــــــــــــــــــــارانت
هەر لەبەر ئەوەی سەرمــــــــــــایەداری
دوژمنی كورد و چـــــــــــینی هەژاری
یا لەبەر ئەوەی لەســــــــەر ســـنوری
جاســـــــوسی بكەیت لەبۆ مام نوری
كەی ئەبێ نائب، نەخـــــــوێندەوار بێ
هەر ئاغا و بەگ و پیاوی زۆردار بێ
خاوەن دێهات و چــــــەك و دینار بێ
لەبۆ حكومەتی، وەك خـــــــزمەتكاربێ
ئا بەم شێوەیە، مەلیك بۆی نووسی
بیكەرە نائب، ئەی خـــــــــــــاڵە وەسی
قوڕت بەســـــــــــــــەری نامە گیراوە
بۆ كوێ دەر ئەچی لەم بەند و باوە
هەموو دەزانن، دەســــــــتەی جمهوری
نائیبەتی تۆو پیلانی نـــــــــــــــــوری

یاسین برایم _ ڕواندز

پەراوێز و سەرچاوەکان.

1. گۆڤاری هەتاو، ژمارە (144). 30/11/1958، ساڵی پێنجەم.
2. حەمید حوسێن حەمەد (حەمیدەفەندی) (1934_2023), دەرچووی پەیمانگەی مامۆستایانی هەولێر، لە گوندی دێلزیان دەبێتە مامۆستا و دواتر دەبێتە بەڕێوەبەری قوتابخانەی سیدەکان؛ لەگەڵ هەڵگیرسانی شۆڕشی ئەیلوول دەبێتە پێشمەرگە و چەندان پلەی جۆراوجۆر دەبڕێت و تا دەبێتە وەزیری پێشمەرگە. زمانی ئینگلیزی و عەرەبی و فارسی باش زانییوە. فەرماندەیەکی دیار و کەسێکی کوردپەروەر بووە.
3. مەلیك فەیسەڵی دووەم (1935_1958)، تەمەن 23 ساڵ. کەمئەزموون و بێدەسەڵات.
4. عەبدولئیلاهی وەسی (1909_1958) خاڵی مەلیك فەیسەڵی دووەم بوو، زۆر خراپ و زوڵمکار بوو، دواتر گرتیان و لە گۆڕەپانیکی شاری بەغدا هەڵیانواسی و دواتر پارچەپارچەیان کرد.
5. نووری سەعید (1888_1958) لە (1030_1958) سەرۆکوەزیرانی عێراق بوو بۆ ماوەی 28 ساڵ حوکمی کرد و 14 جار بووە سەرۆکوەزیران و لە کودەتایەکەی 14ی تەمووز بە جلی ژنان گیرا و کوشتیان.
6. فەرزندە ئەفەندی حوسین، 1945، سیدەکان، خانەنشین بە پلەی بەڕێوەبەری گشتیی، هەولێر، 7/3/2023.
7. دیوانی هێمن موکریانی، شیعری کوردم ئەمن، بەهاری 2708، ل89.

▪ لە ڕۆژنامەی خەبات، ژمارە(6490)، 27/3/2023 بلاوکراوەتەوە.

چەنییەتی بەرنگاربوونەوە و کۆتاییهێنان بە تیرۆر لە کوردستان.. نادر عەبدولحەمید

تیرۆری هونەرمەندی لاو (خواناس وریا) لە چەمچەماڵ لە ئێوارەی (٢١-٦-٢٠٢٣)، باسگەلێکی گەرمی بەدوای خۆیدا هێنا بەتایبەت لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانی وەک فەیسبوک و میدیای ئینتەرنێتی جۆراوجۆر.
بەو پێیەی کە بکوژ دوای دەستگیرکردنی ڕایگەیاندبوو کە ئەو کارەی بۆیە ئەنجامداوە چونکە جیاوازی بیروڕایان هەبووە لەسەر ئایین و ئیسلام، لەبرەوە لە لایەن کەسانی سەربە ئیسلامی سیاسی و کۆنەپەرست و دژە ئازادی بیروڕا، ئەم تاوانە جێگەی دەستخۆشانە و لە لایەن کەسانی ئازادیخواز و ئاتەئیست و کۆمۆنیست و سێکیولار و ئینساندۆستەوە جێگەی نەفرەت و سەرکۆنەکردن بووە.
یەکەمین پەرچەکردارێک، کە بینرا بریتی بوو لە ڕیسواکاری ئەم تاوانە و لایەنگرانی تاوانەکە، و ئەو فکر و جیهانبینیی و ئەو بانگەوازخوازە ئایینیانەی کە بزوێنەر و هاندەری بکوژ بوون بۆ ئەنجامدانی.
ئەم هەڵمەتە فکری و فەرهەنگی و میدیایی و سیاسییە بەجیا لە ڕوانگە جۆراوجۆرەکانی، بە سەرکۆنەکردن و پاشەکشەپێکردنی بەرەی کۆنەپەرستی و دژە ئازادی و ئیسلامی سیاسی، نەک هەر کارێکی پێویست بوو، بەڵکو بەردەوامبوونیشی هەر پێویستە، بەڵام ئەم چوونە جەنگی فکری و میدیایی و فەرهەنگییە، کە بەزۆری ئاتەئیست و سێکیولارەکان پێی هەڵدەستن، بەتەنها کافی نییە.
دیارە زۆرێکیش چوونەتەسەر بواری یاسا، نەک هەر بۆ سزادانی ئەم تاوانکارە، بەڵکو بۆ بەرگریکردن لە ئازادی بیروڕا لەسەر ئاستی کۆمەڵگە لە ڕێگەی جێبەجێکردنی ئەو یاسایانەی کە ئازادی بیروڕا دەربڕینیان دەستەبەر کردووە، لەگەڵ دانانی یاسای پێشڕەوتر کە هەم ئازادییەکی بەرفراوانتر بگرێتەخۆی بۆ هاوڵاتیان، وە هەم سنورداری دەستدرێژییەکانی بانگەوازخوازان و ئیسلامی سیاسیش بکات.
ئەمەش سەری کێشاوە بۆ ڕەخنە لە حکومەتی هەرێم و دەسەڵاتدارانی هەردوو زۆنی زەرد و سەوزی هەرێمەکە، کە بۆچی ئەو یاسایانە تەنها مەرەکەبی سەر کاغەزن؟ بۆچی بەپێی هەمان ئەو یاسانەی کە لە ئارادان، سنورێک بۆ دەستدرێژییەکانی ئەم بەرە کۆنەپەرستییەی ئیسلامی سیاسی و بانگەوازخوازانی ئایینی دانانرێت، کە ڕۆژانە و بە

ئاشکرا جگە لە سوکایەتی بە کەرامەتی ژنان و ئازادیخوازان و ئەوانەی پێچەوانەی ئەوان بیردەکەنەوە، بانگەوازی توندوتیژی و کوشتوبڕیش دەکەن بەدژیان؟

لەرەوە هاوبەرژەوەندی حکومەت و دەسەڵاتدارانی هەرێمەکە، بەم بەرە کۆنەپەرستییەوە خراوەتەڕوو، وە ئومێد بە حکومەتی هەرێم و دەسەڵاتداران خراوەتەلاوە بە سنوردارکردنەوە و کۆتاییهێنان بە دەستدرێژی بەسەر ئازادییەکان و تیرۆری ئازادیخوازان و دژبەرانی ئیسلامی سیاسی، و ئەو ئاکامگیرییە هاتەتەپێش کە ئەوە ڕێکخراو بوون و یەکگرتنە، بە هێنانەدی بەرەیەکی بەرگریکاری جەماوەریی، لە کەسانی ئازادیخواز و ڕێکخراوە سیاسی و جەماوەریی و پیشەییەکان کە دەتوانێ بەڕووی ئەم بەرە کۆنەپەرستییەدا بووەستێتەوە، و دەستکەتای بکات لە دەستدرێژی و ئەنجامدانی تیرۆر، وە حکومەتی هەرێم و دەسەڵاتدارانی هەردوو زۆنەکەش ناچار بە پەیڕەوی کردن لە یاسا بکات.

بابزانین لە ڕوانگەیەکی ماتریالیستییەوە ڕێگا چارەی کۆتاییهێنان بە تیرۆر، چییە؟

ئەنجامدانی تیرۆری جەستەیی وەیا مەعنەوی لە کۆمەڵگەدا، هەم دەتوانرێت لە ڕێگەی ڕێکخراوە سیاسییەکان و دامودەزگای سیخوڕی و ئاسایشی سەربە دەسەڵاتەکەوە ئەنجام بدرێت، وە هەم لە ڕێگەی تاکە کەسەکەوە کە سەربە هیچ حزب و ڕێکخراوێک نەبێت، و بە هیچ دەزگا و حزب و دەسەڵاتێکیش ئەم کارەی ئەنجام نەدابێت، بەڵکو لای وابێت کە ئەم کردەیە وەفاداربوونە بە بەها و بیروباوەڕەکانی خۆی، وەک لەم تیرۆرەی چەمچەماڵدا وا دەردەکەوێت.

ئەمەش بەو مانایە نییە کە ئەمە کردەیەکی تاکە کەسیی دابڕاوە، بەڵکو لەم حاڵەتەشدا هەر کردەیەکی کۆمەڵایەتی سیاسییە و لە ڕێگەی ئەم تاکە کەسەوە جێبەجێ کراوە، تاکە کەس لێرەدا نوێنەرایەتی شتێکی ماددی و بابەتی کۆمەڵایەتییانە دەکات، بە ئەوەی خۆی هۆشیار بێت بەم نوێنەرایەتییە، یان لە دەرەوەی ئیرادەی خۆی کراوە بە نوێنەر، ئەمە ئەو شتەیە کە پاڵنەر و بزوێنەرێتی بە ئەنجامدانی ئەم کردەیە، کە تاوانە و خۆشی تیایدا دەبێتە قوربانی.

پەیوەستکردنەوەی ئەم دیاردەیە و سنوردارکردنی تەنها بە لێکدانەوەی کێشەی دەرونی و شەخسیەتی، یان پەروەردەیی ژینگەیەکی بەرتەسکی وەک خانەوادە و گەڕانەوە بە گرێوگۆڵەکانی تافی منداڵی و لاوێتیی تاکە کەس، ناتوانێت جەوهەری ئەم دیاردەیە بە تەواوی دەرخات، گەرچی دەشێ ئەمانەش بەشێک بن، بەڵام کرۆک و ناوەڕۆکی

دیاردەکە پێک ناهێنن.
تیۆر بەرهەمی دیدگا و جیهان بینییەکە کە زاڵە بەسەر کۆمەڵگەدا، جا چ جیهانبینییەکی فەلسەفی، نەتەوەیی وە یا ئایینی بێت، کە ئینسان لە منداڵییەوە تا گەورە و باڵغ دەبێت پێی هەڵقن دەکرێت، و دەکرێتە بەها و پیرۆزییەکانی، کە دەبێ خۆی و کەسانی تریش لە پێناویدا بکاتە قوربانی.
تیۆر هەڵقوڵاوی ڕێبازێکی فکری و سیاسییە، وەک چۆن جەنگ بەردوامی سیاسەتە بەشێوەیەکی توندوتیژ، تیۆریش بەهەمانشێوە بەردەوامی سیاسەت و ڕێبازێکی سیاسییە، شێوازێکی عەمەلییە تا ئەو جۆرە لە فکر و سیاسەت باڵادەست و زاڵە بەسەر کۆمەڵگەدا، یان ئەگەر زاڵبوونەکەی لە ژێر مەترسیدا بێت، بەم کردە تیۆرییە هەوڵبدرێت باڵادەستییەکەی وەلانەخرێت.
منداڵێک کە لە سێ دەیەی ڕابردووی کۆمەڵگەی کوردستاندا چاوی بەجیهان هەڵێناوە، لە بارودۆخێکدا گەورە بووە کە ڕۆژانە نەک هەر لە ماڵەوە دەمکوتکردن و سەرکوتکردنی بینیوە، بەڵکو لەدەرەوەی چواردیواری ماڵەوەش بینیویەتی توندوتیژی و دەستبردن بۆ چەک بۆ یەکلاکردنەوەی هەر کێشەیەکی کۆمەڵایەتی و سیاسی، تیرۆری سیاسی و کوشتنی دیلەکانی شەڕ لە جەنگی ناوخۆدا، … نەریتێکی ئاسایی و بەربڵاوی حزبەکانی بزووتنەوەی کوردایەتی و بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی بووە، هەروەها بەردوامیش گوێبستی وتاری نوێژی جومعە و بانگەوازخوازان بووە کە چۆن دنەی موسوڵمانانیان داوە کە نابێت هیچ ڕەخنە و قسەیەک لەسەر ئیسلام قبوڵ بکرێت و دەبێ زۆر بەتوندی دژایەتی بکەن و ڕێی لێبگرن و نەهێڵن دووبارە ببێتەوە، ئیتر ئەو کەسە بەبێ ئەوەی بەخۆی بزانێت، دەبێتە هەڵگری هەمان ئەو نەریتە ڕیشەدارە، کەسانی تر دەکاتە قوربانی و خۆشی دەبێتە یەکێک لە قوربانیانی.
بەڵام بۆچی وەک زۆر نەریتی ڕیشەدارتر کە ئێستا لە ئارادا نەماون، ئەم نەریتە کۆن و بێ کەڵک نابێ و ناپوکێتەوە؟ لەسەرەوە ئاماژەمان بەوە داوە کە چۆن بەرژەوەندی حکومەت و دەسەڵاتدارانی هەرێمەکە لەگەڵ بەرەی کۆنەپەرستی و سەرکوتی ئازادی و دەمکوتکردنی هەر دەنگێکی ناڕازیدایە، نەک هەر ئەوەش، بەڵکو خۆی دامودەزگایەکی ڕێکخراوە لە ئاسایش و میلیشیای پێشمەرگەیی و دەزگای سیخوڕی، بۆ توندوتیژی نواندن بەدژی جەماوەری ئازادیخواز و زەحمەتکێشی هەرێمەکە.
سەیرکەن، نەک هەر، هەردوو حزبی دەسەڵاتدار، کێبڕکێیانە لەسەر کێشکردنی فڵان سەلەفی و بانگەوازخواز و شێخ و خاوەن تەکیە و مەلای مزگەوت، و هاوپەیمانی لەگەڵ ئەم و ئەو حزبی ئیسلامی، بەڵکو حزبی

ئۆپۆزیسیۆنی لیبەراڵ قەومیی (نەوەی نوێ)ش لەم مەیدانەدا، زۆر لەو حزبانەی دەسەڵاتدار جددیتر خەریکی ئەم کێبڕکێیەیە و کەناڵی ئاسمانیشی بۆ کردوونەتەوە! ئەمەش لە دوا ئەنجامدا گەشە پێدەری ئەو ژینگە کۆنەپەرستییەیە کە سوکایەتی کردن بە کەرامەتی ئازادیخوازان و ژنان و فتوای توندوتیژی بەدژیان لە مینبەر و میدیاکانیانەوە پەرە پێدەدات و ڕەشەکوژی ژنان و دەستبردن بۆ تیرۆری ئازادیخوازان و دژبەرانی فکری و سیاسی لەناو کۆمەڵگەدا دەکاتە کارێکی ئاسایی.

لێرەدا پرسیارێکی تریش دێتە ئاراوە کە بۆچی ئەو حزبانە، بە دەسەڵاتدار و بە ئۆپۆزیسیۆنیانەوە، ئەم ڕێگەیان گرتۆتەبەر و نایانەوێت ڕێگەی لایەنگری لە بەرەی ئازادیخواز و جەماوەری زەحمەتکێش بگرنەبەر دژی ئەو بەرە کۆنەپەرستییەی کە ئێستا هاوبەرژەوەند و هاوپەیمانیانن؟ دەوترێ کە بەرپرسانی حزبی و حکومی، عەقڵییەتێکی دواکەوتووی شاخ و عەشایەری و بنەماڵەیی و ئایینیان هەیە.

ئەمە ئەگەر بە ڕواڵەت بۆ حزبەکانی دەسەڵات مەعقول بێتە پێش چاو، بەڵام ناتوانێت لێکدانەوەیەک بێت بۆ ئۆپۆزیسیۆنێکی ناسیونال لیبەراڵ، کە مێژووی شاخ و عەشایەر و بنەماڵەی نییە، کەچی ناشیەوێت وەک ئۆپۆزیسیۆنێک ئەمە بکاتە خاڵێکی لاوازی دەسەڵات لە دژایەتی کردنیدا بەی، بەپێچەوانەوە، وەک ئاماژەمان پێداوە کێبڕکێش دەکات بۆ کێشکردنی ئەم بەرە کۆنەپەرستیە ئیسلامییە بەلای خۆی.

بۆیە ئەمە سیاسەت و ڕێبازێکی ئاگاهانە و هەڵقوڵاوی بەرژەوەندی چینایەتی؛ ئابووری و سیاسی واقعییە، کە لە لایەن حزبەکانی دەسەڵاتەوە هەم بە دامودەزگای داپڵۆسێنەر و سەرکوتگەر بەرگری لێ دەکەن، هەم بە هاوپەیمانێتی و سازشکاریان لەگەڵ بەرەی کۆنەپەرستی ئیسلامی، و هەم بە “عەقڵییەتی شاخ” و هێزی حزبی و بنەماڵەیی و عەشایەرییش، وە لە لایەن ئۆپۆزیسیۆنی لیبراڵییشەوە بە عەقڵییەتی مۆدێرنی بورژوازیانەی شاری.

ئەم واقعیەتە کاتێک بەڕوونی دەردەکەوێت کە سەرنج بدەینە کۆمەڵگەی کوردستان، دەبینین دوو کەرت بووە. لایەکی ئەم کۆمەڵگەیە کەمینەیەکی دەسەڵاتداری خاوەن حکومەتی هەرێم و خاوەن پشک لە حکومەتی ناوەندییە، خاوەن ملیشیا و دادگا و ئاسایش و دەزگای سیخوڕی و میدیایەکی زەبەلاح و مۆنۆپۆلکەری بازرگانی و زەویوزار و پڕۆژە ئابوورییەکان و خاوەن ملیار و ملیۆنها دۆلارە، خاوەن هاوبەرژەوەندییە لەگەڵ دەوڵەتانی کۆنەپەرستی ناوچەکە و وڵاتانی ئیمپریالیستی ڕۆژئاوا و ئەمریکا.

لایەکیش زوربەی هەرە زۆری جەماوەری خەڵکی کوردستانی عێراقە، کە بێکاری و هەژاری داسەپاوە بەسەریاندا و بەدەست کەمی خزمەتگوزارییە سەرەتاییەکانی ژیانی وەک ئاو و کارەبا، داودەرمان و خەستەخانە، خوێندن و خوێندنگا و خراپی ڕێگاوبانەکانەوە دەناڵێنن، و نەک موچە کلکوگوێ بڕاوەکانیان دوادەکەوێت و ساڵانە چەند موچەیەکیان لێ دەبڕدرێت، بەڵکو مناڵەکانیشیان دەبێ خۆیان ئامادە بکەن تا ئەو (۳۲) ملیار دۆلارەی کە حکومەتی هەرێم قەرزدارە، وەک باجی سەر ژیان و ئایندەیان تەحەمولی بکەن، کە ساڵ بە ساڵیش قەرزەکە بە سود و فایدە و زیاتر و زیاتر دەبێت.

لە بەرامبەر ئەم بارودۆخەشدا وەنەبێ خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێش و ئازادیخوازان بێدەنگ و دەستەوستان بووبن، بەڵکو هەمیشە لە ناڕەزایەتی دەربڕین و مانگرتن و خۆپێشاندان و ڕاپەڕیندا بوون، و نەک هەر وەڵامی خواستەکانیشیان نەدراوەتەوە، بەڵکو بە ئاگر و ئاسنیش ناڕەزایەتییەکانیان سەرکوتکراوە، هەڵسوڕاوان و چالاکوانیشیان لە دەسگیرکراوە، بە ڕۆژنامەنوسان و نوسەرانی ئازادیخوازیشەوە.

لەسەروە بەرتەسککردنەوەی ئازادی ڕۆژنامەگەری و دەستگیرکردنی ڕۆژنامەنوسان و میدیاکاران بەشێکی ئەم کێشمەکێشە چینایەتییەیە کە دەسەڵاتی بورژوا قەومی فەرمانڕەوا لە ڕێگەیەوە دەیەوێت لە قاڵبی بدات و بە سەرکوتکراوی ڕایبگرێت و نەهێڵێ بتەقێتەوە بەڕوویدا وەک ڕاپەڕین و شۆڕش.

نەک هەر ئەمەش بەڵکو کێشمەکێشی حزبەکانی ڕەوتی ئیسلامی سیاسی و ئۆپۆزیسیۆنی ناسیوناڵی لیبڕاڵ بەڕوویاندا، لە لایەنێکیدا لەسەر چۆنییەتی بەهەرەبەرداری و دەستبەسەراگرتنی ناڕەزایەتییە کۆمەڵایەتییەکان و شەپۆلی خۆپێشاندان و ڕاپەڕینی جەماوەری کرێکار و زەحمەتکێش و لاوانی کچ و کوڕی بێکار و بێ ئایندەکراوە، تا بەجۆرێک ئاڕاستەبکرێت کە لایەک دوور بخرێتەوە لەوەی گشت ئەم سیستەمە ئابووری – کۆمەڵایەتییە و دامەزراوە سیاسییەکەی لە پەرلەمان و حکومەتی هەرێم بپارێزێت لە لافاوی نەفرەتی جەماوەری ڕاپەڕیوو، وە لە لایەکی تریشەوە لە ڕێگەی سواربوونی شەپۆلی ناڕەزایەتییەکانەوە بتوانن نەک هەر وەک “بزووتنەوەی گۆڕان” پشکەشیان بەرکەوێت لە دەسەڵاتدا، بەڵکو بەنیازن تەواوی دامودەزگای سەروو ئیرادەی ئەم جەماوەرە، لە پەرلەمان و حکومەت بگرنە دەست خۆیان.

بەڵێ پایەی مادی و کۆمەڵایەتی ئەم داسەپاوییەی کەنەپەرستی و سەرکوتگەرییە بەسەر ئەم هەرێمەدا، ئەم کەرتبوون و ناکۆکییە

چینایەتییە. مانەوەی فکر و ئایدیا و نەریتی دواکەوتوانەی سەدەکانی ڕابردوو، پایەیەکی مادی کۆمەڵایەتی؛ دەرەبەگایەتی و کۆیلایەتی و عەشایەری ئەوتۆی نەماوە کە لەسەری بوەستێت و دووبارە بەرهەمی بهێنێتەوە، ئەمانە بۆیە ماونەتەوە، چونکە بەرژەوەندی چینی دارای کوردستان، مانەوەی دەسەڵاتە بورژوا قەومییە ئیسلامییەکەی لەم هەرێمە، و هاوئاهەنگییەکەشی لەگەڵ ستراتیژی بورژوا ئیمپریالی جیهانی و دەوڵەتانی کۆنەپەرستی ناوچەکە، پێویستی پێیانە کە بەردەوام دووبارە بەرهەم بهێندرێنەوە.

بەم پێیە ئەو ژینگەیەی کە تیرۆر دەتوانێت تیایدا درێژە بەخۆی بدات ئەم واقعە چینایەتییە سیاسییەیە لە کوردستان، بۆیە لە ڕوانگەی مارکسیزم و بەرژەوەندی چینی کرێکارەوە، خەبات بە سنوردارکردن و کۆتاییهێنان بە تیرۆر و توندوتیژی، وەک پرەنسیپ و ستراتیژ، بەستراوەتەوە بە نەهێشتنی ئەو ژینگەیە کە سەرمایەداری و دەسەڵاتی بورژوا قەومییە.

واتا گرێخواردووە بە سەروساماندان بە خەباتی چینی کرێکار و زەحمەتکێش دژ بە چینی بورژوازی و دەسەڵاتەکەی، گرێخواردووە بە ئاسۆدارکردنی ئەم خەباتە بە گرتنەدەستی دەسەڵات و دامەزراندنی حکومەتی کرێکاری، کە ئەمەش بە دەوری خۆی و ڕێکخستن، بەهێزکردن و ڕێکخراوکردنی بزووتنەوەیەکی سۆشیالیستی بەهێز دەخوازێت لە دەرونی ئەم کۆمەڵگە سەرمایەدارییەی کوردستان، کە لێکهەڵپێکراو بێت بە چینی کرێکار و ڕێکخراوە و سەندیکا و یەکێتییە کرێکارییەکان و ڕێکخراوەی فەمێنیستی ژنانی کرێکار و زەحمەتکێش و لاوان و گەنجانی سۆشیالیست و یەکانگیریش بێتەوە لەگەڵ هەمان بزووتنەوە لە سەراسەری عێراقدا.

گرتنەبەری ئەم ستراتیژە کۆمۆنیستییەیە، کە دەبێتە پاشەکشەکردن بە نفوز و هەژموونی فکری و سیاسی و عەملی بزووتنەوە جۆراوجۆرەکانی بورژوازی؛ چ ئیسلامی سیاسی کۆنەپەرست و تیرۆریزمەکەی، چ ناسیونالیزمی دەسەڵاتدار و سەرکوتگەرییەکەی، چ لیبرالیزمی قەومی ئەپۆزیسیۆن و ڕیفۆرمە پوچەکەی. وە بەگشتی بارودۆخێک لە کۆمەڵگەدا دێتە ئاراوە کە ئەو بزووتنەوە بورژوازیانە و حکومەت و دەسەڵات و حزب و گروپ و دەستەجاتەکانیان پەلبەستوو دەکات، تا نەتوانن دەستدرێژی بکەنە سەر ماف و کەرامەتی خەڵک و تیرۆر ئەنجام بدەن.

کۆتایی حوزەیرانی ٢٠٢٣

میدیای کوردی و کێشەکانی دونیا.. نەژاد عزیز سورمێ

لەوەتەی هەیە ، بە گەلێك هۆ و ئەگەر ، لە پێشەوەیان ئەو زوڵم و ستەمەی بەدرێژایی مێژوو لەسەر خاکی خۆی لە کورد کراوە ، ڕۆژنامەگەریی کوردی هاوڕێی لایەنەکانی دی هەمیشە کەوتووەتە سەنگەری بەرگری و بەرەنگاربوونەوە ، بۆیە بەو چەشنە هەرگیز بۆی نەڕەخساوە لەو ئاستەدا بێ یا بووبێت بەو سەرچاوە و ئاوهەڵدێرەی ڕووبار و جێگەی لێ بووبێتەوە و خوێنەر ، پاشانیش گوێگر و لە دوایشدا بینەری تێرکردبێ و پێویستی باخەربوونی لە پێشهاتەکانی دونیای بۆ فەراهەم کردبێ ، بەو ڕادەیەی ناچاری چاو لەدەری نەکردبێ و لە گەڕان بە دوای ڕاستیدا لە دەرگای تری نەخواستبێ… ئەم حاڵەتەیش تا پێش ڕاپەڕین و دەستپێکردنی ئەزموونی ئەم بەشەی کوردستان (لەگەڵ ڕەهەندە پاشفەبڕەکانیشی) ڕەنگە پاساوێکی هەبووبێ ، بەڵام دوای تێپەڕینی هەموو ئەو ساڵانە کە خۆی لە سێ دەیە دەدا ، هیچ پاساوێك دیارە بەدەرد ناخوا ، بەتایبەتیش لەکاتێکدا هۆیەکانی گەیاندن و پێکڕاگەیشتن بەڕادەیێك پێشکەوتوون و لە پەرەسەندندان دونیایان کردووەتەوە گوندە دەپازدە ماڵیەکەی جاران…

ئێستا ڕۆژنامەنووسانی کورد و میدیای کوردی هیچ پاساوێکیان نەماوە ، لەوەی بەهەندگرتنی شایان و بەڕوانین و جیهانبینینی کوردی و کوردستانی لە پێشهات و ڕووداوەکانی دونیا بڕوانن…
مەبەستیش لێرەدا ئەوەیە ؛ ڕۆژنامەنووسی کورد ئەمڕۆ لەگەڵ ڕەوتەکەدا بن و گێشەگیر نەمێننەوە و لە ڕاست کێشە و پێشهاتەکانی دونیا ، بەتایبەتی کێشە هەڵیساوە هەنووکەییەکان قسەی خۆیان هەبێ کە جگە لە باخەبەرکردنی وەرگری کوردی لەو کێشانە ، ڕوئیایەکی کوردیش لەم نێوانەدا پێك دێنێ کە لە نێوەندەکانی میدیای دیاری جیهان حسابی بۆ بکرێ بێ بە سەرچاوە بۆ میدیای باوەڕپێکراو بەتایبەتیش لەو هۆیانەی ڕۆژانە بەو (بەرامبەر)ەوە پەیوەستن ، بەنموونە کێشەیەکی وەك کێشەی سێدان ، یان ململانێی ژێراوژێری ئەورووپا و ئەمریکا ، یاخود مەسەلەی پێکهاتنی ، یا دمگۆی پێکهێنانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستی فراوان ، یاکێشە ئابوورییە

جۆراوجۆرەکان یا ئەوانەی پەیوەندییان بەژینگەوە هەیە (کە زۆر گرینگە و میدیای ئێمە لە سەرەقەڵەم زیاتری پێدا نەهێناوە) لە کاتێکدا بە پێی هەندێ ڕاپۆرت و لێکۆڵینەوەی سەنتەری باوەڕپێکراوی دونیا ئەوەندەی مەترسی لەسەر جوگرافیای ژیانی ئێمە هەیە ڕەنگە زیاتر بێت لە شوێنی دیکە …
یاخود مەسەلا نموونەی ئەزموون و تاقیکردنەوەکانی وڵاتێکی وەکو ژاپۆن و لە ڕووی هەستانەوە و پەرەسەندن و کێبەرکێی پیشەسازی و ئابووری لەسەر ئاستی دونیادا… یا تاقیکردنەوەی چین و هەندێ وڵاتی باشووری ڕۆژهەڵاتی ئاسیا و تاد .. کە ڕۆژانە و وەکات کەناڵەکانی دونیا بایەخی پێ دەدەن و بووە بە بەشێك لەو ڕێڕوونییەی بۆ خوێنەر و گوێگر و بینەرانی فەراهەم دەکەن .

هەموو ئەو کێشە و مەسەلە و پێشهاتانە و زۆری دیکەش کە لە دونیادا ڕوودەدەن یا پێشبینی دەکرێن ڕوو بدەن ، چاو دەدەینێ میدیای کوردی نەك نەیداونەتەبەر ڕوناهی بەڵکو وەك پێویست بە هەندیشی نەگرتوون کە ڕێگە ڕوونتر بکاتەوە و کەسی کورد لە ئاگاداربوونی لە ڕووداوەکانی دونیا بەرپێی خۆی باشتر ببینێ…

میدیای کوردی ، بۆ نەوەی ئەمڕۆ کە زۆربەیان زمانی دیکە نازانن (بەتایبەتی لێرە لە خوارووی کوردستان) ، پرسی دروستکردنی هاوسەنگی نێوان مەسەلە ناوخۆیی و کێشەکانی دەرەوە لە بەرامبەر دادەنرێ… سەردەمی گۆشەگیری بەسەرچوو… ئەگەر بمانەوێ نەوەی تازە بەڕاستی بەبیری هەستانەوە و ئەوەی بە ئینتیما ناوی دێ و هەروەها بنیاتنانەوە تەیار بکەین.
لەهەموو دونیا ئەمڕۆ ئەوپەڕگیری لە هیچ بوارێکدا هیچی لێ هەڵناکڕێ و ئەو کاردانەوەیشی نەماوە کە جاران بەچەشنە هەڵوێست وەرگرتنێك تەماشا دەکرا…
سەردەمی ئەمڕۆ ، سەردەمی بەشداری و هاوبەشیکردن و ڕوانینە…

لە پەراوێزگرتنی کێشەکانی دونیا و لەسەر ڕانەوەستان و بایەخ پێنەدانی بۆشاییەکی هەستپێکراوی لە میدیای کوردی دروست کردووە ، بە جۆرێك مۆرکی ناوخۆییایەتی بەکەناڵە ئاسمانییکانیشەوە پێ بزر نەکراوە.
چونکە میدیا ، هەر میدیایەك بە ئامادەیی پەیامنێر یا کامێرای دەرەوە جوگرافیاوە بەو ئاسانییە ناتوانێ خوێنەر و بینەر بخاتە سەر ڕاستەقامی باوەڕ پێ کردن و جێی متمانە ئەگەر لانی کەمی ڕاستی ڕووداوەکانی تێدا نەبێ ..
هەقە ڕووناکبیر و ڕۆژنامەنووسان لە ڕوانین و جیهانبینییاندا بە

زۆر هۆ کە لە مووقەڵەشان ون نییە بەو ئاراستە و ئامانجە لەپێش خەڵکی دیکەدا بن…

کـاتێک دەمـامکی “کـوردایەتی” دەکەوێ!.. عەبدوڵا ساڵح

دوای پتر لە سێ دەیە لە دەسەڵاتی “کوردایەتی”، ئەوەتا بەرهەمی ئەم دەسەڵاتە، کە حزبەکانی ئەم بزووتنەوەیە پیادەیان کردووە، زۆر بەئاشکرا لە کوردستانی عێراق بەدی دەکرێ. ئەمڕۆ لە هەر سوچێکی ئەم سـەرزەمینەی نـاوی هەرێمـی کوردسـتانی عێراقە، جگە لە ڕق و بێزاری و نەفرەت لە دەسەڵات، شتێکی تر نابیستی، ڕق و توڕەبوونێکی پەنگخـواردوو لە ئەگەری هەر تەقینەوەیەکـدا ئەم تەخـت و تـاراجە دەکاتە تۆزی بانان.
دەستەواژە سواوەکانی وەک (کوردایەتی- نیشتمان – خوێنی شەهیدان – کوردبوون – کوردستان یان نەمان …هتد) لە بازاڕی سیاسەتدا ئەمڕۆ لە کوردستان پوڵێک ناکەن، بەپێچەوانەوە بەرهەمی ئەم هاتوهوریایە بە ئاقارێک گەیشتوە کە بادانەوە بەرەو دەسەڵاتی مەرکەزی لە بەغدا بۆتە ئـاوات و مەرامـی بەشێکـی بەرچـاو لەم کۆمەڵگـایەدا و هەر هەنگاوێک بەو ئاقارە جێگای پێشوازیە! ئەوتا لە ڕاپرسیەکدا کە (دەزگای ستاندەر بۆ توێژینەوە و پەرەپێدان) پێی هەستاوە لەژێر ناوی (ڕاپرسییەك دەربارەی دۆخی هەرێم و ئایندەی هەڵبژاردنەکانی پەرلەمانی کوردستان) کە پتر لە نۆ هەزار کەس بەشداری تێدا کردوە لەوەڵامی پرسیارێک دەربارەی ڕادەستکردنی نەوتی هەرێم بۆ بەغدا کە ئایا لە بەرژەوەندی خەڵکی کوردستانە؟ لە سەدا حەفتاو نۆ (٧٩%) بە بەڵێ وەڵامی داوەتەوە(١).
ئەمڕۆ خۆی بەرهەمی ئەو نائومێدییەیە کە لە “کوردایەتی” پاشکەوت بووە و باڵی کێشاوە بەسەر کۆمەڵگایەکی چەند ملیۆنی کە تا دوێنێ بەشێکی بەرچاوی فریوی شیعاری (کوردستان بەهەشتی زەمین – بەردی وەک گەوهەرە – زەڕڕەیەک خاکی وەتەن نادەم بە قەسری قەیسەری – ئەی کوردینە با دەست لەناو دەست کەین هەموو …هتد) شیعارگەلێک کە ئێستا بۆتە مایەی گاڵتەجاری.
ئەمڕۆ بەئاشکرا و زۆر بەڕوونی ئەو دەمامکە لە ڕووی “کوردایەتی”

لاکەوتەوە و ڕووە ڕاستەقینە دزێوەکەی دەرکەوتووە کە جگە لە برسیەتی، ماڵوێرانی، خەفەکردنی دەنگی ئازاد، زیندان و ئەشکەنجە، بەتاڵانبردنی سەروەت و سامان، نەخۆشی، نەخوێندەواری، بێبەشبوون لە هەموو خۆشییەکی ژیان … چی تری لەپاشەکەوت نەبوو!
ئەوەتا ئێستا و لەژێر سایەی ئەم دەسەڵاتی کوردایەتییە، بڵاوبونەوە و مامەڵە بە ماددە هۆشبەرەکان بۆتە دیاردەیەکی ڕۆژانە، برسیەتی و بێکاری بەرۆکی سەدان هەزار کەسی گرتووە بەتایبەتی گەنجان و بەناچاری ڕێگای مەرگ بەرەو هەندەران دەگرنەبەر تا لەم بارودۆخە دەرباز بن، دیاردەی سواڵ کردن، لەشفرۆشی، دزین، ڕفاندن، کوشتنوبڕین لەنێو ئەندامنی یەک خێزاندا، باوک ڕۆڵەکانی خۆی دەکوژێ، برا برا دەکوژێ، بێمتمانەیی بە دەزگای دادوەری وای کردووە خەڵک پەنا بەرێتە بەر توانای خۆی بۆ تۆڵە سەندن، ئەمە جگە لە قوربانیانی ڕێگاوبان کە دەکرێ وەک شەڕێکی بەردەوام، بەڵام بێدەنگ، هەژمار بکرێ، خۆ دیاردەی ژنکوشتن لەسەر "شەرەف" دەمێکە کوردستانی بردوتە چڵەپۆپەی لیستی ئەو وڵاتانەی ژن تیایاندا دەچەوسێتەوە و دەکوژرێ ئەویش تەنیا بەتاوانی ژن بوون!
ئەم دەسەڵاتە بەجۆرێک بۆتە جێی نەفرەتی جەماوەر تەنانەت کارە باشەکانیشی، ئەگەر هەبن، بەگومانەوە سەیردەکرێن.
یەکێک لە دیاردە سەیر و سەمەرەکانی ئەم کوردستانە، مووچە دابەشکردنە، کە بۆتە مەسەلەیەکی سیاسی و جۆرێک لە یاری چاوشارکێ! مووچەخۆر بەداخەوە کراوە بە "کۆیلە"ی مووچەکەی و وایلێکراوە ڕۆژ و سەعات بژمێرێ لە چاوەڕوانی لیستی مووچە و دابەشکردنی کە ئەویش لەژێر پاساوی نەبوونی پارەی کاش، هەندێ جار، لەنیوەی ڕێدا دەوەستێ و کۆمەڵێک نائومێدی بەدوای خۆیدا دەنێ و دەسەڵاتیش بێشەرمانە شانخاڵی دەکاتەوە لە ئاقاریدا!
لەنێو ئەم هەموو داخ و دەردە، لایەنێک بەناوی ئۆپۆزسیۆنەوە شان و قۆڵ ڕادەوەشێنێ و وادە و بەڵێنی بەدیهێنانی خەونی (کوردستان دەکەینە بەهەشت) بەجەماوەر دەدا و هەمان ڕۆڵی (بزوتنەوەی گۆڕان) دەبینێ کاتێک لە ڕاپەڕینی (شوباتی ٢٠١١)دا سواری شەپۆلی ناڕەزایەتی خەڵک بوو و بەقازانجی دەسەڵات شکستی پێهێنا و خامۆشی کرد، ئەم مۆدێلە لە (نەوەی نوێدا) دەردەکەوێ. ئیسلامییەکان و حیزبەکانیشیان بەجۆرێک لای جەماوەر بێ ڕەسید و ئیعتبار بوون کەتازە نە شیعاری (ئیسلام ڕێگە چارەیە و نە ترسی قەبر و قیامەتیش) نایخوا.
کوردستان و خێروبێرەکەی ئەمڕۆ بە مشتێک سەرمایەدارە کە لەژێر سایەی ئەم دەسەڵاتەدا هەڵتۆقیون، ئەوەتا (تەری هەواڵی گەرمیان) لە یەکێک لە ڕاپۆرتە دەنگییەکانیدا بڵاوی کردۆتەوە دەڵێ: لە

کوردستان سەزدە (١٣) ملیاردەر و دە هەزار (١٠٠٠٠) ملیۆنەر هەیە!! ئەمە خۆی نیشانەیەکی زەق و بەئەملا و ئەولایە کە قوتبی بوونەوەی چینایەتی (polarization – جەمسەرگیری) لەم کۆمەڵگایەدا دەردەخا، لە لایەک ڕیزی ملیۆنی کرێکاران و زەحمەتکێشان و هەژاران و مووچەخۆران و گەنجانی بێکار، لە لاکەی تری کەمایەتییەکی سەرمایەدار، ڕووە ڕاستەقینەکەی ئەم کوردایەتییە بەرگرییە لە سەروەت و سامان و پارێزگاری یە لەم کەمایەتییە، ئەمڕۆ لە کوردستان ژیان و خۆشبژێوی بۆ ئەوانەی پارەیان لە بەردەستە و بەس، هەر بۆیە بەبێ جیاکردنەوەی ڕیزی سەربەخۆی ئەو چەند ملیۆن کەسە لەڕیزی ئەم کەمایەتییە ناکرێ باس لە ئاڵوگۆڕی ڕیشەیی بکرێ لە کوردستاندا.

ئەمڕۆ لە کوردستاندا زۆر بەئاشکرا بەرژەوەندی دوو چین لە ئارادایە – سەرمایەدار و کرێکار، ئەم دەسەڵاتە لە هیچ ئامرازێک نەپرینگاوەتەوە و هەموو ڕێگایەکی گرتۆتە بەر، وەک چاوچنۆکترین توێژاڵ، لەپێناو دابینکردنی بەرژەوەندی سەرمایەداران، کۆمەڵگا زۆر بەئاشکرا ئەم سیاسەتە ئابورییە نیولیبرالیزمە کە دەسەڵات پیادەی دەکا لە کوردستاندا تاقیکردۆتەوە، نەمانی کەرتی گشتی و ڕادەستکردنی هەموو سەکتەرەکانی بەکەرتی تایبەتی وەک، خوێندن، تەندروستی، کارەبا، ئاو، بەشی زۆری خزمەتگوزارییەکان دەرئەنجامەکەشی ئەم نەهامەتییەی لە پاشەکەوت بووە.

ئەمرۆ هیچ کونج و کەلەبەرێک نەماوە لەم کۆمەڵگایەدا مۆرکی چینایەتی پێوە نەبێ، بۆیە بەرژەوەندی زۆرینەی ئەو جەماوەرە بەستراوەتەوە بە بەرژەوەندی چینی کرێکار و زەحمەتکێش، بەستراوەتەوە بە گەڕدانی خەباتیان بە ئاسۆی سوشیالیزمەوە، هیچ ڕێگایەکی کە بە بەدیهێنای ئازادی و خۆشبژێوە و یەکسانی لەئارادا نەماوە، ئەمە تاکە ڕێگایە لەبەردەم ئەم کۆمەڵگایەدا بۆ دەربازبوون لەم نەهامتییە و دابینکردنی ژیانێکی شایستە بە مرۆق.

-.-..-.-

(١) سایتی شار پرێس ٦-٦-٢٠٢٣.

مەنسوور حیکمەت و شۆڕشی ژن ژیان ئازادی.. وەرگیرانی: کاوە عومەر

دیمانەی سیما بەهاری لەگەڵ حەمید تەقوایی
وەرگیرانی:کاوە عومەر
بە پشتبەستن بە چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵە جەدید کەکراوەتەوە

لە ١٣ تیری ساڵی ١٣٨١، هاوتای ٤ی تەمموزی ٢٠٠٢، دەی پێ لە خۆشەویستی مەنسوور حیکمەت، ئەو دڵەی کە بە مرۆقایەتی لێیدەدا و خەونی دامەزراندنی کۆمەڵگایەکی ئازاد و یەکسانی لەخۆیدا پەروەردە دەکرد، بەهۆی نەخۆشی شێرپەنجەوە لە لێدانی کەوت.
مەنسور حیکمەت، تیۆریستێکی گەورەی مارکسیست و شۆڕشگێڕێکی گەورە، کەسێک بوو کە بە درێژایی ژیانی سیاسی خۆی بە دامەزراندنی کۆمەڵگایەکی یەکسان و جیهانێکی باشتر کاری دەکرد، واتە لە شۆڕشی ١٣٥٧ەوە کە چووەتە ناو سیاسەتەوە. ئەمڕۆ شۆڕشێکی ژنانە، شۆڕشی ژن ژیان ئازادە لە ئارادایە. وە ئەوە مەنسور حیکمەت بوو کە ٢١ ساڵ لەمەوبەر ڕایگەیاند کە شۆڕشی داهاتووی ئێران بە ئەگەرێکی زۆرەوە شۆڕشی ژنان دەبێت.
ئەمڕۆ لە بەرنامەی گفتوگۆداین لەگەڵ حەمید تەقوایی کە هاوڕێ و هاوڕێیەکی نزیکی مەنسور حیکمەت بوو، دەمانەوێت باس لە کاریگەرییەکانی مەنسوور حیکمەت لەسەر شۆڕشی ئێستا و میتد و ڕوانگەی بۆ پرسە سیاسییەکان بکەین.
حەمید تەقوایی، پرسیاری یەکەمم ئەوەیە، ئایا دەتوانین شوێنپێی مەنسوور حیکمەت لە شۆڕشی ژنان، ژیانی ئازادیدا ببینین؟ کام نیشانە؟
حەمید تەقوای:ی بە بۆچوونی من مەنسوور حیکمەت دەکرێ بە نەخشە داڕێژەری شۆڕشی ژن لژیان ئازادی هەژمار بکرێت. مەنسوور حیکمەت پێگەیەکی بەرچاوی لە بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و لە بزووتنەوەی کرێکاریدا هەیە، کە هیوادارم ئەمەش بە هەمان شێوە قسەی لەسەر بکەین. بەڵام ڕۆڵی ئەو وەک ئاڵاهەڵگر و وەک مژدەبەخش و بەڕێوەندەر و وەک دامەزرێنەری شۆڕش بە هەمان شێوە گرنگ و سەرنجڕاکێشە. ئێستا کە شۆڕشی ژنان سەری بەرزکردۆتەوە، نەک هەر لێرە و لەوێ شوێنپێ و کاریگەرییەکانی مەنسوور حیکمەت دەبینین، بەڵکو ڕۆحی شۆڕشەکە، بەڕای من، وەدیهێنانی ئەو ئایندەیە کە مەنسوور حیکمەت لە مەشکیدا

بوو و پێشکەشی کرد بە کۆمەڵگا. باست لەوە کرد کە مەنسور حیکمەت ٢١ ساڵ لەمەوبەر پێشبینی ئەوەی کردبوو کە شۆڕشی داهاتوو لە ئێراندا ژنانە دەبێت. ئەمڕۆ هەموو جیهان ڕاپەڕینی ئێستای ئێران بە شۆڕشی ژنان ناودەبەن. یەکەمین شۆڕشی ژن لە مێژوودا. ئەمەش لەلایەن مەنسور حیکمەتەوە بە دیدگای قووڵی خۆی، بە شیکارییە دروستەکەی، زیاتر لە دوو دەیە پێش ئێستا ڕاگەیەندرا. وە دەبینین ئەمڕۆ بەدی هاتووە.

ڕاگەیاندنی بۆچوونی مەنسوور حیکمەت سەبارەت بە شۆڕشی ژنان لە حیزبەکەماندا گۆڕا بە دامەزراوەیەک بە ناوی شۆڕشی ژنان، کە تا ئەمڕۆش بە بەردەوامی کار دەکات و ڕۆڵێکی کاریگەری هەبووە لە داڕشتن و ئامادەکاری سیاسی کۆمەڵایەتی شۆڕشی ئێستادا.

بەڵام کاریگەریی بۆچوون و سیاسەتەکانی مەنسوور حکمەت تەنیا سنووردار نییە بەمەوە. مەنسوور حیکمەت بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانە، بزووتنەوەی جەماوەری بۆ ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی بە تاکە ڕێگای ڕزگارکردنی کۆمەڵگە زانی. دوای ڕاپەڕینی ١٨ی تیری ١٣٧٨ لە وتارێکدا ڕایگەیاند کە بزووتنەوەیەکی جەماوەری دەست دەکات بە ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی و ئەم بزووتنەوەیە تا ئەمڕۆش خاڵی بەرزی زۆری هەبووە کە بەداخەوە مەنسوور حیکمەت لە ژیاندا نەمابوو بۆ ئەوەی ئەوانە ببینێت. لە ساڵی ١٣٨٨ و دە ساڵ دوای ڕاپەڕینی ١٨ی تیر بینیمان کە بزووتنەوەی ڕووخاندن سەری بەرزکردوە، لە ساڵی ١٣٩٦، لە ساڵی ١٣٩٨ و ئەمڕۆش ئەم بزووتنەوەیە لەگەڵ شۆڕشی ژن ژیان ئازادی گەیشتەتە خاڵێکی بەرزی نوێ. هەموو ئەمانە ئەوە دەردەخەن کە ئەو ستراتیژ و هێڵ و ئاسۆیەی کە مەنسوور حیکمەت وەک بزووتنەوەیەکی جەماوەری بۆ ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی دانابوو خاڵی زۆر بەرزی هەیە و ڕاستییەکی هەنووکەیی ئەمڕۆیە.

جگە لەوەش ئەمڕۆ خەڵک ڕایدگەیەنن کە هەموومان پێکەوەین و دیارە لە بزووتنەوەی دژی سزای لەسێدارەدان ئەمە بووەتە دروشم و هاشتاگی جەماوەری. ئارگومێنتی مەنسوور حیکمەت ئەوە بوو کە ئەو شۆڕشەی لە ئێراندا ڕوودەدات سیمایەکی جەماوەریی دەبێت و چین و توێژە گەورەکانی کۆمەڵگاش تێیدا بەشدار دەبن و ئەم جەماوەرە گەورەیە تەنیا لەژێر یەک ئاڵادا، لەژێر ئاڵای شۆڕشگێڕانەی چینی کرێکاردا، لەپێناو لە ناوبردنی ستەم و جیاکاری.وە سەرکوتدا هەڵدەستێت و سەردەکەوێت. ئەمڕۆ ئەمە دەبینین کە ئەو شۆڕشەی لە دەوری دروشمی ژن ژیان ئازادی دەستیپێکردووە و خەڵک کوردی و بەلووچ و ئازەری و ئازادی و یەکسانی دەڵێنەوە، لە ڕاستیدا لەگەڵ ئەوهێڵەدا دەگونجێت کە مەنسور حیکمەت تیۆریسێنەکەی بوو خەباتکارو مزگێنی دەری بوو. بە درێژایی تەمەنی سیاسی خۆی هەوڵیدا بۆ بەنجام گەیاندنی و

حیزبەکی دامەزراند کە تا ئەمڕۆش ئەم ئاڵایەی هەڵگرتووە.
خاڵێکی زۆر هەیە. وەک نموونەیەکی دیکە بزووتنەوەی دژی سزای لەسێدارەدان لەبەرچاو بگرن. ئەوە مەنسور حیکمەت بوو بە یەکەمجار ڕایگەیاند کە لەسێدارەدان کوشتنی دەوڵەتییە و لەسەر بنەمای ئەمەش چالاکیی بەرفراوان و بەدواداچوون لە حیزبەکەماندا دژی سزای لەسێدارەدان دەستیپێکرد، لە کاتێکدا زۆرێک لە هێزەکانی ئۆپۆزسیۆن تەنانەت دژی سزای لەسێدارەدان نەبوون و هەندێکیان لەسێدارەدانی هێزە دژە شۆڕشەکانیان بە ڕێگەپێدراو لەقەڵەم ئەدا. ئەمڕۆ دەبینین کۆمەڵگە ڕایدەگەیەنێت کە سزای لەسێدارەدان دەبێت بە هەر تاوانێک قەدەغە بکرێت، ئەبێت هەڵبوەشێتەوە. باشە ئەمە قسەی مەنسور حیکمەتە، کە لە سێدارەدان بە هەر هۆکارێک و لە ژێر هەر ناونیشانێکدا سزایەکی نامرۆڤانە، کوشتنی بە ئەنقەستی دەوڵەتە و پێویستە قەدەغە بکرێت.
یان گریمان باسکردنی ئازادی بێ کەت و مەرج، کە مەنسوور حیکمەت پێداگری لەسەر کرد و گرنگی و پێویستییەکەی ڕوونکردەوە، ئەمڕۆ دەبینین ئەم داواکارییە بنچینەییە لە لێدوانی جۆراوجۆردا وروژێنراوە، بۆ نموونە لە جاڕنامەی ٢٠ی ڕێکخراوەکەدا. پێشتر هیچ هێز و لایەنێکی سیاسی ڕای نەگەیاندبوو و تەنانەت تا ئەمڕۆش مەرجی وەک پیرۆزی ئایینی یان نەتەوەیی- نیشتمانی و هتد وەک بەرتەسککردنەوە بۆ ئازادییەکان دەخرێنەڕوو.
یان گریمان مەنسوور حیکمەت لە مەیدانی خەباتی ژناندا قووڵترین ڕەخنەی لە ئاپارتایدی جێندەری و حیجاب و ڕۆڵی تێکدەرانە و نامرۆڤانەی ئایین لە بێمافی ژنان و هتد وروژاندووە.
هەروەها مەنسوور حیکمەت دژی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی نەک تەنیا لە ئێران، بەڵکو لە ناوچەکە و جیهاندا وەستایەوە و سروشتی نامرۆڤانە و قێزەونانەی بزووتنەوەی ئیسلامی سیاسی بە جیهان ناساند. ئەوە مەنسوور حیکمەت بوو کە ڕایگەیاند کە بزووتنەوەیەکی دژە ئایینی لە ئێراندا لە ژێر پەستی کۆمەڵگادا دەگوزەرێت و ئەمڕۆ دەبینین ئەم بزووتنەوەیە سەری بەرز کردوەتەوە و خۆی نیشان دەدات.
لە هەر حاڵەتێکدا ئەم نموونانە کەم نین. لایەنێکی دیکەی ڕۆڵی مەنسوور حیکمەتە لە بزووتنەوەی کرێکاری و لە بزووتنەوەی کۆمۆنیستیدا کە باسێکی وردە.
سیما بەهاری: بەڵێ، بە دڵنیاییەوە ئەم پرسە بە هەمان شێوە چارەسەر دەکەین. بەڵام لێرەدا باشە باسی ڕێبازی مەنسوور حیکمەت بە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان بکەین. تۆ باسی هەندێک شتت کرد، بەڵام بە گشتی دەمانەوێت بزانین مەنسوور حیکمەت چۆن سەیری بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکانی دەکرد. بینیومانە کە زۆر جار ڕەوتە

چەپەکان کاتێک باس لە بزووتنەوەکان دەکەن تەنها چینی کرێکار لەبەرچاو دەگرن، بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان لە دەوری ئەو پرسانەی کە تۆ وەک نموونە باست کرد، پرسی حیجاب، پرسی لە سێدارەدان و هتد.. هتد. لە ڕوانگەی هەندێک هێزی چەپەوە، بزووتنەوەی پەراوێزی باس دەکرێن. ئەمە دەمانەوێت بزانین مەنسور حکمەت چۆن سەیری ئەم بزووتنەوە و بزوتنەوانە دەکات.

حەمید تەقایی: مەنسوور حیکمەت چەمکی بنەڕەتیی بزووتنەوەکانی لە دوو ئاستدا بەرزکردەوە، و وەڵامی ڕوونی دایەوە نەک تەنها لە ڕووی تیۆرییەوە، بەڵکو بە کردەیی، و لە ڕووی ئەوەی کە دەبێ چی بکرێت، کە تا ئێستاش ئاڵای ڕێنمایی حزبەکەمانە.

لە ئاستێکدا مەنسوور حیکمەت جەختی لە بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان کردەوە و ڕایگەیاند کە ئەم بزووتنەوە لە دەوری جیاکاری، لە دەوری بێمافییەکان، لە دەوری مەسەلە ڕاستیەقینەکانی خەڵک و داخوازییە ڕەواکانی خەڵک پێکدێن و هەر بۆیە ئەمەش کۆمۆنیستین. جەختیشی لەوە کردەوە کە لە ڕێگەی ئەم بزووتنەوانەوە دەبێت کە بە کۆمەڵگەوە ببەسترێتەوە و دژی سیستمی سەرمایەداری و حوکمڕانی بوەستێت. پێویستە چالاکانە بەشدارییان تێدا بکەین و بەهێزیان بکەین و منسەجیمیان بکەین و ڕادیکاڵیان بکەین و ڕێکیان بخەین و بیانگەیەنینە سەرکەوتن.

ئەمڕۆ لە ئێراندا زۆر جوڵانەوە لە ئارادایە. بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی ژنان، بزووتنەوەی دژە ئایینی، بزووتنەوەی دادگاییکردن، بزووتنەوەی گەنجان، بزووتنەوەی مامۆستایان و دواجار بزووتنەوەی کرێکاری کە لە دوو دەیەی ڕابردوودا بە تایبەتی بە مانگرتن و جەماوەری لە پێشەنگی خەباتەکان بووە ناڕەزایەتی دەربڕین. ئەمانە ئەو بزووتنەوانەن کە مەنسوور حیکمەت شیکاری و هەڵسەنگاندنی بۆ کرد، هەوڵیدا سنوور و لاوازییەکانیان لاببات و یەکگرتووتر و ڕێکخراوتریان بکات.

سەبارەت بەو شێوازەی کە پرسیارت لێکرد، میتۆدی مەنسور حیکمەت بەشداڕی کارا بوو لە هەر بزووتنەوەیەک کە داوای ماف بکات، ئەویش دژە جیاکارییە، ئەوەش مرۆڤدستانەیە و هەر بۆیەش حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری، ئەو حیزبەی کە مەنسوور حیکمەت دامەزراندووە و ڕابەری بووە بوارەکانی دامەزراوە جۆراوجۆرەکان، کەمپەینەکان و چەندین کەسایەتی لە دەی ئەم بزووتنەوانەدا پاڵیان پێوانراوە بۆ پێشەوە. لەمافی منداڵانەوە بیگرە منداڵان یەکەمن و منداڵان لە پێشەوەن کە سەرەتا لە لایەن مەنسوور حیکمەتەوە دامەزران و ئەویش پلاتفۆرمی بۆ نووسی و ڕێکیخست ، تا داکۆکی لە مافی پەنابەران و پێکهێنانی فیدراسیۆنی پەنابەرانەوە تا دەگاتە کۆمیتەی دژ بە لەسێدارەدان و

دژ بە بەردباران ، کە لە درێژەی چالاکییەکانی حیزبدا پێکهێنرا و ئەمڕۆش حزبی ئەمڕێ، لە بوارە جیاجیاکاندا بەشدارە و لە هەر کۆمەڵێک ئەم بزووتنەوە نارازییەتیانە هەبن، حیزبەکەمان چالاکانە ئامادەیە. ڕێکیان دەخات. سەکۆیەک و ئاڕایەکیان پێدەبەخشێت و زمان و وتەبێژی ئەوانە. هەموو ئەمانە دەرئەنجامی میتۆدی مەنسوور حیکمەت و تێڕوانینی ئەون بۆ بزووتنەوە نارازییەتییەکان.

لە ئاستێکی تردا مەنسوور حیکمەت مامەڵە لەگەڵ بزووتنەوە چینایەتییەکان دەکات و لە ڕاستیدا تیۆری بزووتنەوەی خەباتی چینایەتی پێشنیار دەکات. دەڵێت، حزبەکان پەیوەندی ڕاستەوخۆیان بە کۆمەڵگاوە نییە، بەڵکو لە دڵی بزووتنەوەی تایبەتدا پێکهاتوون و پەیوەندییان لەگەڵ کۆمەڵگەدا هەیە. بۆ ڕوونی سێ بزووتنەوە لە هەلومەرجی سیاسی ئێراندا دەناسێنێت، کە تا ئەمڕۆش دەتوانین چالاکییەکانیان ببینین: بزووتنەوەی ناسیۆنالیزمی ئێران و لایەنگرانی حکومەتەکانی ڕۆژئاوا کەشاخواز و کۆماریخوازەکان بەشێکن لێیان. دووەم: بزووتنەوەی ئیسلامی نەتەوەیی کە دووی خوردادییەکان و ڕیفۆرمخوازانی حکومەت بەشێکن لێی و دواجاریش بزووتنەوەی کۆمەنیزمی کرێکاری کە مەنسوور حکمەت تیۆریست و ڕێبەر و ڕێکخەری ئەو بزووتنەوەیە بوو. ئەمە ئەم سێ بزووتنەوەی چینایەتییەمان هەیە و کارلێکەکانی کۆمەڵگا لە ڕێگەی بەشداری یان هەڵوێست یان چالاکیی ئەم بزووتنەوە چینایەتیانە ڕوودەدەن. لە بزووتنەوەی ناسیۆنالیزمی لایەنگری ڕۆژئاوادا زۆر لایەن هەن. بزووتنەوەی ئایینی نەتەوەیی هێز و حیزب و ڕووخساری خۆی هەیە. و بزووتنەوەی کۆمەنیزمی کرێکاریش هەروا. ئەم حیزبانە بە دەستوەردان لەو بزووتنەوە کۆمەڵایەتیانەی کە من ناساندم، لە ڕاستیدا هەوڵ دەدەن کاریگەری لەسەر کۆمەڵگا دروست بکەن و ڕۆڵی خۆیان بگێڕن.

مەنسوور حیکمەت بە ناساندنی بزووتنەوەی نارازییەتی و بزووتنەوەی چینایەتی لە هەردوو لایەنەوە هەنگاوێکی گەورەی بە بزووتنەوەی کرێکاری و بزووتنەوەی کۆمەنیستی نا. ئەو بزووتنەوەکانی بە کۆمەڵگا ناساند و نیشانی دا کە ئەم بزووتنەوەیانە لە کوێی نەخشەی سیاسی ئێراندا هەڵکەوتوون و هەڵوێستیان چییە. پەیوەندی ئەمانە چییە و چۆن ڕێگای ڕزگارکردنی کۆمەڵگا و ڕزگارکردنی کۆمەڵگا لەم نێوەندەدا و چ ڕێگایەک پەیڕەو بکرێت.

ئەم تیۆرە کە من ناوی دەبەم بە تیۆری بزووتنەوەی خەباتی چینایەتی و بە بۆچوونی من زیادکردنێکە بە مارکسیزم، یەکێکە لەسەرمایە سیاسییە تیۆرییەکانی حیزبەکەمان، کە لەسەر بنەمای ئەو تیۆرییە لە بوارە جۆراوجۆرەکاندا پێشکەوتووین لەو ٢١ ساڵەی دوای لەدەستدانی مەنسور حیکمەت ئەم تیۆری و بۆچوونانە ڕێنوێنی ئێمە بوون.

سیما بەهاری: بە دەنیاییەوە پەیوەستە لە بەرنامە جیاوازەکاندا بە جیا هەر لایەنێک لەو لایەنانەی کە ئێستا باست کرد باس بکرێت. بەڵام لەم بەشەی گفتوگۆکەماندا با زیاتر سەرنج بخەینە سەر تێڕوانینی مەنسوور حیکمەت بە بزووتنەوەی کرێکاری. با بزانین چۆن ئەم بزووتنەوەیەی هەڵسەنگاندووە و تێڕوانینی چی بوو و چی دەگووت.

حەمید تەقوایی: تەواوی فەلسەفە و دیدگای سیاسیی مەنسوور حیکمەت بە قووەی ئەوە بوو کە کرێکاران، چینی کرێکار دەتوانێت نەک هەر ڕزگارکەری خۆی بێت بەڵکو هەموو کۆمەڵگای مرۆڤایەتی بێت. ڕزگارکەر لە هەموو ئەو هەڵاواردن و نایەکسانی وئەو بێ مافیانەی کە نەک هەر لە ئێران بەڵکو لە جیهاندا بەربڵاوە.

ئەوەندەی پەیوەندی بە ئێرانەوە هەیە. مەنسوور حیکمەت حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی ئێرانی دامەزراند کە ئەرکەکەی بریتی بوو لە ڕووخاندنی کۆماری ئیسلامی و دامەزراندنی سیستەمێکی سۆسیالیستی لە ئێراندا. لە شۆڕشی دژ بە کۆماری ئیسلامیدا، ئارگومێنتی مەنسوور حیکمەت ئەوە بوو کە چینی کرێکار پێشڕەنگ و نوێنەری جەماوەری مەزنی خەڵکی ئێرانە لە خەباتی دژی کۆماری ئیسلامیدا. نوێنەری زۆرینەیە کە دواتر بزووتنەوەی داگیرکاری لە ڕۆژئاوا بە لە ٩٩٪ بانگی کرد. (بەداخەوە مەنسور حیکمەت بە بینینی ئەم بزووتنەوەی ٩٩٪یە لە لە ناوماندا وە). بەڵام مەنسور حیکمەت لەو بۆچوونە بوو کە ئەم لەسەدا ٩٩یە لە ڕاستیدا هاوڕێی پەتانسێلی چینی کرێکارن و چینی کرێکار دەتوانێت هەموو کۆمەڵگا لە هەڵاواردنی چینایەتی ڕزگار بکات، بە مەرجێک پابەند بێت بە تیۆری، بە بیرۆکەکان، بە سیاسەتە شۆڕشگێڕانەکانی چینەکەی خۆیەوە، واتە سۆسیالیزم، پشت بەو سۆسیالیزمە ببەستێت کە مارکس ئاڵاهەڵگری بووە و بیکاتە ڕێبەری خۆی. کاتێک مەنسوور حیکمەت باسی بەشداری لە بزووتنەوە جیاوجۆرەکانی دژ بە هەڵاواردن دەکرد، ئامانجی ئەوە بوو کە سیاسەت و چارەسەری چینایەتیی کێشە تایبەتییەکانی ئەو بزووتنەوەیە بخاتە ناو دڵی کۆمەڵگا و چالاکوانان بە ڕەخنەیەکی قووڵی مارکسیستی لە دژی هەر جۆرە هەڵاواردن و بێمافییەک ئامادە بکات.

لە ناساندنی بەرنامەی دنیایەکی باشتردا، کە یەکێکە لە دەستکەوتەکانی مەنسوور حیکمەتە، ڕاگەیەندراوە کە ڕیشەی هەموو هەڵاواردن و نایەکسانی و بێمافی و هەژاری بەربڵاو کە لە ڕەهەندە جیاجیاکاندا هەیە، سیستەمی سەرمایەدارییە. مەسەلەکانی وەک نەبوونی مافەکانی ژنان یان هەژموونی ئایین ڕەنگە بە قەد مێژوو کۆن بن، بەڵام ئەمڕۆ ئەگەر ئەو بابەتانە بوروژێنرێن، ڕەنگی سەرمایەداریی سەردەمی ئەمڕۆیە. بۆ نموونە ئیسلامی سیاسی ئیتر ڕەنگ و ڕیشەکانی هێزەکانی سەدەکانی ناوەڕاست و شانشینی

قاجاروسەفەویەکاندا نیە، بەڵکو لە سەرمایەداری سەدەی بیستەم و بیست و یەکدایە کە بە پاراستنی هەژموونی خۆی پێویستی بە ئایین هەیە. هەموو ئەمانە لە ڕوانگەی مەنسوور حیکمەتەوە ئەوە دەردەخەن کە چینی کرێکار دەتوانێت ئاڵای ڕزگارکردنی هەموو کۆمەڵگا لە هەموو هەڵاواردن و نادادپەروەرییەکان بەدەستەوە بگرێت. وەک پێشەوای هەموو جەماوەری خەڵک لە ژێر هەلومەرجی جیاکاری و چەوساندنەوەدا، پێویستە لە مەیدان دەربکەوێت و کۆمەڵگا ئازاد بکات. تەرکیزی ئەم کارە بە بەدەستهێنانی دەسەڵاتی سیاسییە. بۆچوونی مەنسوور حیکمەت ئەوە بوو کە بە دەسەڵاتی ئەم جەماوەرە بە بەشەی خەڵکە دەکرێت و دەبێت شۆڕش ڕێک بخات و دەسەڵاتی سیاسی لە دەستی چینی دەسەڵاتدار دەربهێنێت و بە ڕادەستی خودی خەڵک کات. بە حکومەتی شوراکان. باسێکی تری گرنگی مەنسوور حیکمەت کە لەم ماوە کورتەدا کاتمان نییە باسی بکەین، گرنگیی ئەنجومەنەکان و ڕۆڵی ئەنجومەنەکان بوو هەم وەک ئەرگانی خەباتکارو و چ وەک پایەی حکومەتی داهاتوو. مەنسوور حیکمەت لایەنگرێکی زۆر پێداگری ئەنجومەنەکان و بزووتنەوەی شورا بوو، تیۆریزەی کرد و کردی بە هەوێنی کردار و خەبات و چالاکی، بەتایبەتی لە بزووتنەوەی کرێکاریدا.

هەموو ئەمانە بە بڕوای من پێگەی یەکلاکەرەوەی چینی کرێکار لە کۆمەڵگە وبە ڕزگاری کۆمەڵگا و گەیشتن بە سیستەمێکی سۆسیالیستی و کۆمەڵگایەکی ئینسانی و ئازاد و یەکسان نیشان دەدەن.

سیما بەهاری: پرسیارێکی ترم هەیە کە دەگەڕێتەوە بۆ میتۆدی مەنسوور حیکمەت. هاوڕێیەکی گەنجم کە تازە ئاشنای سیاسەت و کاروباری سیاسی و هتد بووە، بانگهێشتم کرد بۆ ئەوەی بێتە ناو حیزب. پێشنیارم بۆ کرد کە گوێ لەو قسەوباسەی مەنوسر حیکمەت بگریت لە ژێر ناونیشانی ئەمە حزبی ئێوەیەدا بگرێت دوای دوو سێ ڕۆژ تەلەفۆنی کرد و وتی زۆر کاری تێکردووە و زۆر سەرنجڕاکێش بووە کە مەنسوور حیکمەت ئەوەندە لە دڵی مرۆڤەوە نزیکە و هەست دەکەیت بیری هەموو مرۆڤەکان دەخوێنێتەوە. میتۆدی مەنسور حیکمەت لە مامەڵەکردن لەگەڵ دیاردەکاندا زۆر سەرنجڕاکێش بوو بۆی. تایبەتمەندییەکانی ئەم شێوازە چین کە بە بڕوای هاوڕێکەمان لە دڵی خەڵک نزیک دەبێتەوە؟

حەمید تەقوایی: لە ناوەڕۆکی میتۆدی مەنسوور حیکمەتدا ئیندان دۆستییەکی قوڵ هەیە. ئینسان دۆستینەک تەنیا هەر وەک لایەنگری بە ئازادی و ڕزگاری و خۆشگوزەرانی مرۆڤەکان ، بەڵکو باوەڕبوونە بە ئارەزووی ئینسانی و ئارەزووی دڵی ئینسانەکان، و ئەوەی مرۆڤ دەتوانن هەستن و ئەم جیهانە سەرەوخوارە بگۆڕێت. لە هەردوو

لایەنەوە مرۆڤ لە بیرکردنەوەی مەنسوور حیکمەتدا پێگەیەکی بنەڕەتی هەیە. ئەو بووە کە ڕایدەگەیاند کە بنەمای سۆسیالیزم ئینسانە، هەروەها دەیگوت سۆسیالیزم بزووتنەوەیەک بۆ گەڕاندنەوەی ئیرادەیە بە ئینسان، خۆیشی لەسەر ئەو بنەمایە هەڵسوکەوتی کرد و لەسەر ئەو بنەمایە حزبەکەی بنیاتنا و لەسەر ئەو بنەمایە مامەڵەی لەگەڵ پێشهات و دیاردەکاندا کرد. دڵی مەنسوور حیکمەت بۆ ئینسانەکان لێدەدات. لەم وتارەی ئەمە حیزب ئێوەیەدا دەبینیت چۆن ئارەزووی مرۆڤەکان، چۆن هیوا و خەونی مێژوویی مرۆڤەکان بە بەدیهێنانی یەکسانی، بە گەیشتن بە ئازادی، بە گەیشتن بە کۆمەڵگایەک کە هەمووان چێژ لە نیعمەتەکانی ژیان وەربگرن و چینەکان وجیاکاری چینایەتی تێدا نەبێت .لە کایەی کۆمۆنیزمەکدایە کە مەنسوور حیکمەت لەم وتارەدا وێنای دەکات. ئەمەش هۆکارەکە بۆ ئەوەی کۆمۆنیزمی مەنسوور حیکمەت ڕێگەی خۆی بە ناو دڵی خەڵک بدۆزێتەوە. لەم وتارەدا مەنسوور حیکمەت دەڵێت دەمەوێت باسی دڵی کۆمۆنیزم بکەم. بە قووڵترین بۆچوون و گفتوگۆ زۆر لەسەر مێشکی کۆمۆنیزم قسەی کردبوو و نووسیبووی، بەڵام لەم وتارەدا کە یەکەم وتاری ئاشکرا بوو، باسی ناخی کۆمۆنیزمی کرد، واتە لەسەر ئەو ئینسان دۆستیە قووڵەی کە پێکهێنەری بنەمای هەموو تیۆری و بۆچوونە کۆمۆنیست و مارکسییەکان پێکدەهێنێت.

لە دڵی کۆمۆنیزمدا ئینسان دۆستیەکی قووڵ هەیە. مەنسوور حیکمەت دەڵێت ئەگەرزنجیری پێستی هەر کەسێکی ڕاستگۆ و دادپەروەر ڕابکێشیت، بەلشەفیکیکی توندڕەو دەدۆزیتەوە. هەموو مرۆڤێک دەیەوێت یەکسان بێت لەگەڵ ئەوانی تر، پێویستە خۆبەخشی و مرۆڤدۆستی مرۆڤەکان بە گریمانە وەربگیرێت و ئەم مرۆڤدۆستیە لە ژێر ناسنامەی دەستکرد و ساختەی نەتەوەیی و ئایینی و نەتەوەیی و هتددا نێژراون. مەنسور حیکمەت دەڵێت، پێویستە ئەو توێکڵانە لابرێن و دڵی خەڵک بەیەکەوە ببەسترێتەوە.

ئەمە میحوەری بیرکردنەوە و سیاسەتی مەنسوور حیکمەتە. بە بڕوای خۆی ئەمە دڵی کۆمۆنیزمە. لە وتاری حیزبەکەتدا مەنسور حیکمەت لە دڵەوە قسە دەکات. ئەمەش لە تیۆرییەکانی و لە قووڵترین باس و شیکارییە ئابوورییەکانیدا، لە ڕەخنەی سەرمایەداریی جیهانیدا، لە گۆڕەپانی شەڕی تیرۆریستی کە لە دوای ١١ی سێپتەمبەرەوە پەرەی سەند، لە ڕەخنەی ئیسلامی سیاسیدا، لە ڕەخنەی سیاسەتی خۆپارێزییدا، دەبینیت ، هتد.

بە هەر حاڵێ تێکدا کۆمۆنیزمی مەنسور حیکمەت دەتوانێت لەگەڵ هەموو مرۆڤێکی وەک خۆی دەیگوت شەریف و دادپەروەردا پەیوەندی بکات وبانگەوازیان بکات بۆ خەبات بۆ ڕزگاری مرۆڤایەتی و پەیوەستبوون

بۆ بزووتنەوە و حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری. منیش لێرەدا بانگەوازم ئەوەیە کە پێوست بنن حیزبی مەنسوور حیکمەتەوە. ئەمە ئەو حیزبەیە کە بەڕاستی ئاڵای ڕزگاری مرۆڤی بەدەستەوەیە و لە هەموو چالاکییەکانیدا، ئەو هێڵ و سیاسەت و ئاسۆیەی کە دەیخاتە پێشەوە، هاندەری ڕزگاریکردنی هەموو مرۆڤە بۆ سەربەرز و ئازادەکانە کە دنیایەکی باشتریان دەوێت.

٢٨ی جونی ٢٠٢٣، ٧ی تیری ١٤٠٢

وەهمی داهێنان.. بەختیار محەمەد

هەندێك خوێنەری ناخوێنەری درۆزن (سادە) هەن، کە نووسەر (شاعیر) دووچاری وەهم دەکەن: وەهمی داهێنەرایەتیی و خۆبەزلزانیی و خودپەسەندیی لەڕادەبەدەر. ئەم جۆرە خوێنەرە تەنها ستایش دەکا و موجامەلەی درۆزنانەی کۆمەڵایەتی – کە لە کۆمەڵگەی ئێمەدا زۆر باوە – دەگوازێتەوە بۆ ناو دنیای ئەدەب و نووسین و لە پێوەندی نێوان خۆی و دەق و نووسەردا بەکاری دەهێنێ و پێڕەوی دەکا.

ئەم جۆرە خوێنەرە ستایشکەرە هەرگیز ناتوانێ و نازانێ بە نووسەر و شاعیر بڵێ ئەمەت نەرێنییە و سەرنج و تێبینی و ڕەخنەی ڕاستگۆیانەی پێ ببەخشێ؛ بەڵکو هەردەم ستایشی دەکا و دەستخۆشی لێ دەکا و بە شان و باڵی خۆی و دەقەکانیدا هەڵدەدا؛ ئەمەش نووسەر و شاعیر دووچاری وەهمی زۆری لەخۆڕازی بوون و خۆبەزلزانیی و داهێنەرایەتی دەکا. هەربۆیەشە نووسەری ئێمە – بەگشتی – ڕەخنە قبووڵ ناکا، بەڵکو شەیدای موجامەلە و ستایشە (زۆر بە ئاسانیش وشەی داهێنان و داهێنەری بۆ بەکار دەهێندرێ).

ڕاستییەکەی ئەم جۆرە خوێنەر و نووسەرە، بە هۆی ئەو پێوەندییە ڕۆشنبیرییە ناتەندروستەی لەگەڵ یەکتردا هەیانە، هەمان خووی پێوەندی کۆمەڵایەتی تەقلیدیی ناو کۆمەڵگەی ئێمە بۆ ناو دنیای ئەدەب و شیعر و ڕۆشنبیرییش دەگوازنەوە و لەوێش بە هەمان پێوەر و بە هەمان شێوە پێوەندی برادەرایەتی و خاتر خاترانە و تەنانەت خزم

خزمێنەش لەگەڵ یەکتر بەکار دەهێنن و لەسەر ئەم بنەمایەش ستایشی دەق و بەرهەمەکانی یەکتر دەکەن، بۆیە زۆر بە دەگمەن نەبێ تێبینی و سەرنج و ڕەخنە لە هەمبەر دەقەکان نابینی و نابیستی، جگە لە ستایش و دەستخۆشی لێکردن نەبێ؛ ئەمەش – وەك تازە ئاماژەمان پێ کرد – بەرهەمی ئەو خووە کۆمەڵایەتییەیە (کە لەناو دنیای ڕۆشنبیریی ئێمەشدا زاڵە و باڵادەستە)؛ ئەو خووەی، کە بە تەواوی دژی هەموو ڕەخنە و ئازادی و کرانەوەیەکە… ئێ خۆ لەخۆڕایی نییە، کە دەنگی ڕەخنە لە دنیای ئەدەب و ڕۆشنبیریی ئێمەدا زۆر کزە و ڕەخنەگریش یەکجار کەمن. هەڵبەت من باسی ڕەخنەگری ڕاپۆرتنووسی ڕۆژنامەنووس ناکەم، بەڵکو باسی ڕەخنەگری ئەکادیمی و زانستیی بواری ئەدەب و هونەر… دەکەم.

بەختیار محەمەد

لەسەری ساڵانەوە.. نەوزاد بەندی

بەیانیی چەند کش ومات و ڕۆمانسی بێ ،
نیوەڕۆی دێ و پڕی ئەکا لە ژاوە ژاو و ..دوکەڵ و ..لە تەپ و تۆز و لە هەتاو ..
گیرفان چەند پڕ بێ لە پارە ،
ڕۆژێ دێ ، بەتاڵ و دڕاو ..
شەو چەند درێژ و هێمن و شاعیریی بێ ،
ڕۆژ دێ و پڕی ئەکا لە ئیش و کار .. بگرە و بەردە ..هات و هاوار ..
باران چەند لێزمە و بەخوڕ بێ ،
دوای خۆی ووشکایی دێتەوە ..
بەهار چەندین گوڵی تازەیش بخاتە ناو بازاڕەوە ،
هاوین هەر دێ .. هەردە و یەک بە یەکیان
ووشک ئەکا و هەڵئەوەرێنێ ..ئەکا بە پووش ..ئەسووتێنێ ..
مناڵیمان چەندە جوان و پڕ لە یاری و پێکەنین بێ ،
گەورەیی دێ و پڕی ئەکا لە بێزاری و ناشیرینی و خەم و گریان ..

چاومان چەندێ گەش و ڕوون بێ ..
ماسولکەمان ، چەند بەهێز بن ..
لاوازیی خۆی بۆ ماتداون .. لە سەنگەر و بۆسەدایە ..
ئاشتی چەندێ بەردەوام بێ ، جەنگێک هەر لێی ئەباتەوە ..
هەموو تێرییەک ، برسێتی لە سوچێکا یەخەی ئەگرێ و گیرفانی بۆ ئەتەکێنێ ..
کۆشک ، تۆز و خۆڵ دایئەپۆشێ و ..
بۆیەکانی کاڵ ئەبنەوە و..
چرچ و لۆچی و درز و قڵیش ،
پیربوون ئەخەنە ڕوخساری ..
هەرچی سەرکەوتنێ هەیە ، نوشوستیەک ، چاو□□ی□تی بیخات و بیکا بە یاد و یادگاریی ..
سوپاکان .. دەزگای سیخوڕی .. تانک و فڕۆکە و ڕۆکێتی ناوکی و ژێر دەریاییەکان ..
هەر هەموویان ،
ڕزین لە قاوەخانەیەک ، کۆپێکیان پێ ئەخواتەوە ..کوپێ ژەهر ..کوپێ مردن …
پێکەنین چەند پڕ قاقا بێ ،
ناکرێ خاوەنی بەقا بێ ،
کپی و گریان و دڵتوندی ،
وەک ڕاخەرەکانی زستان ،
ئەیپێچێتەوە لە پڕا ..
تەنانەت هاکا ڕۆشنایی
ئەو خۆرە گەرم و ڕوناکە ،
ڕۆژێ بڕا …..

⋆ ⋆ ⋆
چارەمان ، دادپەروەرییە ..
بۆ ئەوەی هەموو کەسێ بتوانێ لە منda□یدا ،
خۆش بژی ..تێر پێ بکەنێ ..
بۆ ئەوەی کۆشک و کۆمپانیا و پارە و داهاتوو ،
تا پۆ نەبێ لەسەر کوڕی میر و وەزیر ..
بۆ ئەوەی بەهار بڕواتە حەوشەی هەموو ماڵێکەوە ..
بۆ ئەوەی باران بگاتە هەموو شوێنێ ..
پێکەنین بگاتە سارای هەموو لێوێ ..
دینار بگاتە گیرفانی هەموو کەسێ …
نان و دەرمان ، بڕۆن بۆ هەموو ئەدرەسێ ..

★ ★ ★

ئاخر ئەمە کەی ڕەوایە ،
چەند بازرگانێکی فێڵباز ،
چەند سیاسییەکی دێرین ،
هیوا و دینار و داهاتووی
میللەتە بۆ خۆیان ببەن ؟
باران و نان و گیرفانی
میللەتە هەر لە خۆیان و
ماڵ و مناڵیان مارە کەن ؟

★ ★ ★

ئەگینا دنیا سەرتاپای ،
خەوێکە .. تارماییەکە ..
چیرۆکێکی ناتەواوە ..
سڵاو و ماڵئاواییەکە ..

ـــوێنەکە ، وێنەی هەیسەم تەڵعەتی هاوڕێی زانکۆمە ، دوێنێ لە شاری بەغداد کۆچی دوایی کرد ـــــ

شیعر/ نیشتمان.. کۆمار

لە دارستانێکدا دەژیم
نە ئاژەڵم، نەجندۆکە، نەئینسانم
ئەوەندە بیرم بۆ دەکا،
لەوەتی هەم، پەڕتووکێک وەکوو لانک دەملاوێنێ
خامەیەکیش جەستەولەشم بۆ بەدەکا
ودمی ژینم دەنەخشێنێ
مەکۆی گەلێکی یەخسیری گێژاوم
جیاوازی زەل و زێ نازانن
خاکی خەمدیتەی لەمێژینەم
چەواشەی دەستی دارستانم
ڕووگەی هەزاران ئاوات وتاسەم
ئەمن قیبلەم،

ببووژێنەوەی هەست وسۆزوهەناسەم
نە ئاژەڵم ، نه جندۆکە، نە ئینسانم
کەچی خەم
دیلی دێوەزمەی تووک و تاریکیم
ماد و کاردە بۆتە پێناسەم
ئەمن زێدم ،خاکم ، نیشتمانم

(کۆمار)هەولێر

ئەو هۆکـارانـە چیـن دەبنە هۆی سەرکەوتن؟.. زانا ڕەزاق

سەرەتا کەسانی لەهاتوو ئەو کەسانەن ڕۆژگارێک لەو ئاستە نەبووە بەڵام دواتر بەهۆ پڕۆسەیەک قۆناغ بەقۆناغ گەیشتوونەتە ئەو ئاستە ،هەروەکو چۆن مناڵێک بەچەندین قۆناغ دەبێتە پێگەیشتوو.

بنەڕەتی لەهاتووش بریتییە لەو شتانە و ئامرازانەی کە مرۆڤەکانی لە بوارە جیاوازەکاندا گەیاندۆتە ئەو ئاستە ،یانی ئەو مرۆڤە شتانێکی بەکارهێناوە یان چەندین ڕێی بەکارهێناوە بۆ ئەوەی بگاتە ئەو ئاستە و لەهاتوویی و توانایی بەرەو پێش ببات

بۆیە ئەو کەسانە پێویستە زیاتر لەسەر ئەو شتانە بنوسن ، بنەڕەت و ئامرازەکان باس بکەن، یان پرسیار لەو کەسانەی لەهاتوویان باشە بکەن, پرسیارەکەشیان کە چۆن ئاوا لەهاتوویت پەرەپێدا یان چ ئامرازانێکیان بەکارهێنا لەکۆتاییدا یەک نموونە لەسەر ئەوە بهێنینەوە.

قوتابییەک نمرەی نزیکەی شەستە بەس وا سەیری دەکەی نمرەی نەوەد بێت بەڵام ئەو جۆرە کەسانە زیاتر بەتێگەیشتنەوە دەخوێنن و هەندێکجاریش بۆ تاقیکردنەوە بەتایبەت بابەتە کۆمەڵایەتییەکان ڕای خۆیان لەگەڵ ئەو تێگەیشتنانە بۆ پرسیارەکان دەنووسن ئەمەش بۆ داهاتووی بۆ باشە چونکە ئاوا پێیدەگەیەنێت

زانا ڕەزاق

2023 7 5